

KRONIKKEN

Om at læse Kierkegaard. Vist er Georg Brandes da kritisk over for Kierkegaard – som kristen forfatter. Som erklæret »videnskabsmand« kunne Brandes udstikke religionen som »menneskeheden grundulykke.« Men Brandes lægger ikke skjul på sin beundring for Kierkegaard i andre henseender.

LÆS FLERE KRONIKKER PÅ **B.DK**/DEBAT

Kierkegaard og Brandes og redelighed

AF IVAN Z. SØRENSEN

Gymnasielærer, forfatter og foredragsholder

Søren Kierkegaard »kan være meget for mange, der står ham fjernt i tro.« Disse ord fra filosofen Harald Høffding er gode at holde sig til her i jubilæumsåret, hvor det fyger med meninger om, hvordan Kierkegaard bør læses og forstås – og også hvordan han ikke bør læses.

Kierkegaard bør læses som en kristen forfatter, fastslår præsten Anders Kingo i et interview i Berlingske Tidende (1/3), og Kingo har i den senere tid fået megen spalteplass i flere aviser. Hans budskab er, at hvis man ikke læser Kierkegaard kristeligt, så forstår man ikke, hvad han mente, så er man ikke tro mod ham. Ophavsmanden til alle de fejlagtige måder at læse Kierkegaard på, er Georg Brandes, som med sin Kierkegaard-bog fra 1877 ligefrem, ifølge Kingo, begik »et karaktermord på Søren Kierkegaard.« Brandes' »kulturradikale børn« har siden gjort Kierkegaard »tandløs, interessant, salonfähig, ufarlig.«

Om Brandes kunne man dog også sige, at han kan give mange meget (Karen Blixen er en af dem), selvom man måske ikke i alle henseender deler hans verdensanskuelse. I nogle årtier har Georg Brandes imidlertid hos mange især affødt en ordentlig omgang galde. Lad mig her ydmygt, og i Høffdings ånd, pege på et par andre – givende – måder at læse såvel Kierkegaard som Brandes på. Først Brandes.

Vist er Brandes da kritisk over for Kierkegaard – som kristen forfatter. Som erklæret »videnskabsmand« kunne Brandes udstikke religionen som »menneskeheden grundulykke.« Men Brandes lægger ikke skjul på sin beundring for Kierkegaard i andre henseender. Lars Christiansen har i sin kronik i Berlingske 23/2 taget Brandes' Kierkegaard-bog under behandling på en sober måde. Anders Kingo, derimod, hævder, at Brandes blot ville bane vej for sit eget projekt: Det moderne gennembrud.

Men hvis man – også ud fra en læsning af andre værker af Brandes – skulle opliste hans hjerteanliggender, så var »det moderne gennembrud« ikke det vigtigste, det var derimod:

- en »virkelighedskær« litteratur. Det var det, han oprindeligt forstod ved »naturalisme«.
- dernæst frihed. Det kan undre, at danske liberalister og (trykke)frihedskæmpere aldrig har taget frihedsskeren Brandes til deres hjerter.
- for det tredje personligheden. Og her er vi tilbage ved Kierkegaard.

Brandes var anfægtet af Kierkegaard hele livet igennem. Et fælles anliggende for dem var personlighedens udarbejdelse – og faren for dens nedbrydning. Under indflydelse af det moderne. Brandes registrerer (i Hovedstrømningerne, 1873) en tendens til, at man i litteraturen »opløser selve den menneskelige personlighed.« Det samme har Kierkegaards pseudonymer registreret. I *Enten-Eller* er der en konstant bekymring for, at mennesket ikke kan samle sig, at man så at sige »bliver flere,« at livet bliver én stor maskerade: en tendens til, at man således mister »det inderste, helligste i et menneske, personlighedens bindende magt.« Derfor er projektet for etikeren i *Enten-Eller*, Assessor Wilhelm, personlighedens udarbejdelse, det at have sig selv som opgave, selvudvikling, at vælge sig selv.

Brandes er på sin vis en inkarnation af Kierkegaards etik, Assessor Wilhelm – i henseende nemlig til det væsentlige for etikeren: »Men er mennesket nu end mangfoldigt ved naturnødvendighed og af naturen splittet og delt, så er det dog som sund, livskraftig personlighed ét.« Mener Brandes. Og: »Stræben, vilje, beslutning gør mennesket helt.« Det er jo, i parentes bemærket,

Men hvad vil han så, Kierkegaard? Han vil redelighed!

også denne den etiske side af Kierkegaard, der i jubilæumsåret er rigtig trendy: alskens kurser i Kierkegaard og coaching, Kierkegaard og ledelse, Kierkegaard og mindfulness... Vel næppe programsat af Brandes' »kulturradikale børn.«

Truslen mod personligheden stammer, for både Kierkegaard og Brandes, fra det moderne. Dvs. alt det som satte sig i sindene som følge af det frembrusende moderne samfund: industrialismen, kapitalismen, urbaniseringen... Hvad det moderne fører med sig mentalt, kan belyses ved Kierkegaard og Brandes' brug af de store tyske digtere, Goethe og Heine. Brandes sætter dem begge højt, men den første er den største. Han sammenligner dem på denne måde: »En stil er et udtryk for en personlighed og et våben i den litterære kamp. Goethes stil er med al dens storhed for usammenstillet til at gribe det moderne. Men Heines stil, dette våben (...), var fremfor nogen egnet til at binde an med det moderne liv i dets hårdhed og hæslighed, dets ynde og uro og rigdom på skærende kontraster.«

Men, skriver Brandes, »Heine var ikke lykkelig og ikke stor nok til at nå til forsoning med eksistensen.«

Her er Brandes helt på linje med Kierkegaard, for hvem Heine er eksemplet på det tungsind, »der er så almindelig i vor tid.« Men Heine er samtidig Kierkegaards eksempel par excellence på den humoristiske livsanskuelse; det »mellem-stadium,« som han sætter som et grænseområde mellem det etiske og det religiøse. Og her er vi ved noget af det, som Kierkegaard har givet mig. Uanset om visse kristne så vil mene, at jeg har snydt mig selv for nogle dybder i Kierkegaards forfatterskab.

Humoristen er den, der med et vemodigt smil har sagt nej tak til evigheden, har vendt den ryggen. Afkaldet på evigheden er det, der forlener humoristen med vemod – den vemodige tone, man netop hører i Heines lyrik.

Heine er den moderne, han er humoristen – han er en af de forargede. Jf. Jesus-ordene: »Salig er den, der ikke forarges på mig.« Men Kierkegaard er så storsindet, at han kan respektere »de forargede.« Pseudonymet Hilarious Bogbinder skriver (med en elegant sammenligning) om Heine m.fl.: »De vide som oftest meget god besked om det religiøse, dvs.: de vide med bestemtthed, at de ikke ville have med det at gøre. Dette er et stort fortrin (...). En ulykkelig, en jaloux elsker kan vide lige så god besked om det erotiske som den lykkelige, og således ved også en forarget på sin vis lige så god besked som en troende om det religiøse. Da nu vor tid kun sjældent opviser en i stor forstand troende, så må man altid være glad ved, at der er nogle ret flinke forargede.«

Kingo og hans ligesindede er utvivlsomt gode troende. Men det er ikke sandt, at vi – de forargede, kulturradikale og andet godtfolk – kun beskæftiger os med det æstetiske og det psykologiske hos Kierkegaard. Jeg, en forarget, er f.eks. meget optaget af ordene i Kierkegaards journal om »Sagen«: Sagen er, skriver han i opposition til teologerne, at »Det Ny Testamente er yderst let at forstå. Men vi mennesker, vi er ret nogle udspikerede gavtyve, vi lader som kunne vi ikke forstå det, fordi vi godt forstår, at var det således straks til at forstå, så måtte vi straks til at gøre derefter.«

At gøre derefter! Det er jo den skinbarlige katolicisme. Noget som gode protestanter ikke befatter sig med. Troen er nok.

Videre om sagen: »Jeg slår det Ny Testamente op, jeg læser: 'vil du være fuldkommen, da sælg alt dit gods og giv det til de fattige og kom og følg mig'. Store Gud, alle kapitalisterne, embedsmændene og pensionisterne ikke mindre, hele (menneske)slægten, på tiggerne nær: vi vare solgte – hvis ikke videnskaben var.«

I vore dage kan man sige, at de, der forenkler kristendommen for os og »redder os' fra Det Ny Testaments strenge krav (om at efterfølge Jesus), bl.a. er de evangelisk-lutherske korsriddere i kultur- og åndskampen, for hvem det ikke er noget problem at kalde sig kristen – helst en dansk én af slagsen.

For sagen er jo endvidere for Kierkegaard: Det er en vanskelig sag at være kristen. Så vanskelig, at han selv i et avisindlæg må indrømme: »Jeg tror ikke kalde mig kristen!« Trøstende ord for os, der bestræber os på at være »ret flinke forargede!«

Men hvad vil han så, Kierkegaard? Han vil redelighed! Dvs.: man må indrømme, at det at være kristen er en vanskelig sag, det er ikke noget, man bare skilter med at være – eller forlanger at andre skal være. Redelighed. Det var da måske noget, mange her til lands kunne få øjnene op for ved at læse Kierkegaard i dag. Kapitalisterne, embedsmændene, politikerne, videnskabsmændene og -damerne, teologerne, protestanterne...